

О АГРОЕКОЛОШКИМ ПРОБЛЕМИМА АГРОБИЗНИСА

З. Симоновић¹

Абстракт: У савременим условима развој пољопривредне производње остварен је углавном на штету животне средине. Традиционална пољопривреда (натурално газдинство и сељачки начин коришћења биљака и животиња) већ је оставио у наслеђе нарушену природу а тиме и животну средину (ерозија, неплодно земљиште и друго). Модерна пољопривреда која би користила техничко – технолошка достигнућа могла би да нанесе још веће и непроцењиве штете. Не сме се дозволити да развој и успон пољопривредне производње угрозе животну средину и тиме направе еколошке проблеме са несагледивим последицама. У садашњим условима, аграрна политика треба да поведе посебно рачуна о агроеколошком проблему агробизниса.

Главни задатак модерне пољопривредне производње и прехранбене индустрије није само производња више хране по нижим ценама већ и да са својим радом допринесе заштити и унапређењу животне средине. Производња тзв. здраве хране управо подразумева примену еколошки исправне технологије. Али она подразумева првенствено и да ће се променити профил менаџера у агробизнису. То треба да буду модерни еко менаџери. Основни задатак тих еко менаџера био би да управљају контролом примене еколошких принципа у пољопривредној производњи. У савременим условима пословања пољопривредних предузећа није више битан само ефекат пословања који се реализује на тржишту, већ и степен прихватања еколошки принципа. Управо примена тих принципа би имала превентивни карактер у заштити животне средине. Заправо скупље је отклањати штетне последице изазване непоштовањем еколошких принципа у пословању но држати се исправних еколошких принципа.

Кључне речи: агроеколошки проблеми, агробизнис, пољопривредна производња, здрава храна, еко менаџери, еколошки принципи заштите животне средине.

¹ Мр Зоран Симоновић, Институт за економику пољопривреде – Београд
11000 Београд, Волгина 15; 011/278-1183; iepbgdyu@eunet.yu

Агроеколошки проблеми заштите земљишта

Пољопривредна производња представља у ствари контролисање и усмеравање биолошких процеса. Дакле она представља раст и развој биљака и животиња. Темељни је предуслов правилан однос према агроекологији јер такав приступ представља једно од основних питања пољопривредне производње. Под тим подразумевамо пре свега правилно коришћење земљишта као основе и средства рада у пољопривреди. Земљиште према томе мора да буде редовно у центру аграрне политике и организације пољопривредне производње.

Данас се налазимо у ситуацији када се земљиште све више смањује и деградира. Овоме доприносе све више заузимање истог, осиромашење биљног фонда, површинска и дубинска експлоатација минералних и енергетских ресурса, прекомерно наводњавање и други фактори. Земљиште се посебно угрожава разноврсним отпадним материјалима као што су отпаци органског и неорганског порекла, неоргански несагорљиви отпаци, кабасти отпаци од одбачених индустријских предмета, разни чврсти отпаци од хемијске индустрије и прерађених руда.²

У случају када се не води довољно рачуна о земљишту долази до нежељених последица као што су ерозија, смањење продуктивне снаге земљишта, губитак вегетације и слично. Нерационална сеча шума, претварање шумског земљишта у обрадиво пољопривредно земљиште, нерационалне пољопривредне културе представљају пример неправилног газдовања земљиштем и самим тим представљају угрожавање животне и руралне средине. Ерозиони процеси доводе до великог осиромашења земљишта и губљења плодности. Према начину формирања ерозија може да буде ерозија ватром и ерозија ветром. И једна и друга су економски и еколошки веома штетне. Једини начин санирања овог стања био би пошумљавање голети, изградњом малих акумулација за потребе водоснабдевања за привредне сврхе (сточарство), и на крају гајењем оних биљка и домаћих животиња које ће оплеменили ово подручје у смислу поправљања његових природних могућности.³

Током трајања санкција дошло је до коришћења домаћих ресурса (угља слабијег квалитета и дрвета) који су довели до деградације животне средине због повећања површине рударских копова, јаловишта и пепелишта, уништавања шумских масива, повећања ерозије речних сливова и промена

²Др Благојевић Слободан, 2001, Екологија и економски развој, Универзитет у Приштини, Економски факултет, Блаце, 59.

³Мр Симоновић Зоран, 2005, Неки Еколошки проблеми пољопривредне производње и руралног развоја, Мултифункционална пољопривреда и рурални развој, Тематски зборник, Институт за економику пољопривреде Београд, Београд, 59 – 66.

хидролошког режима река. Такође током трајања санкција дошло је до употребе инсектицида и хербицида лошијег квалитета што је довело до деградације обрадивог земљишта.⁴ Све ово може да доведе до акутних и хроничних синдрома разних интоксикација и изазвати непожељне непознате генетске штетне промене – мутације.

И поред свега наведеног напред по оцени стручњака наша животна средина је мање загађена од индустријски развијенијих земаља. То значи да наша земља има добре природне потенцијале за развој пољопривредне производње.⁵

Неки од проблема у производњи здраве хране

Данас свакако најактуелнији проблема у пољопривредној производњи предствља борба за очување здраве хране. Агроеколошка пољопривредна производња има за циљ производњу здраве хране. Сматра се да данас има неколико хиљада познатих контаминената (загађивача) хране. Од сетве па преко укупног ланца прераде, складиштења, паковања, све до потрошача, намернице су непрекидно изложене загађењу – случајном или намерном.⁶

Посматрано са еколошког становишта, обављање пољопривредне производње може да има позитиван и негативан утицај на одржавање и заштиту земљишта као фактора природне средине. Позитивни утицај огледао би се у обезбеђењу потребних хранљивих материја земљишту, одржавање и поправљање структуре земљишта, спречавање ерозије гајењем за то погодних култура и применом одговарајућих поступака обраде. Негативне последице које би настале услед интезивирања пољопривредне производње довеле би до тога да се пољопривреда све више испољава као један од битних загађивача и фактора деструкције животне средине.⁷

Пољопривредна производња се у задњих педесет година модернизовала значајно. На то су утицали следећи фактори: прелазак сеоског становништва у градове, пораст механизације, побољшање транспорта, побољшање квалитета семена, заштита рода, одгајање нових врста домаћих животиња, међународна трговина и конкуренција у производњи прехранбених производа. Као последица овог напретка јавља се претерана експлоатација и

⁴Др Јовановић – Коломјецева Лариса, 1998, Еколошки менаџмент, Универзитет Браћа Карић, Београд, 47.

⁵Др Средојевић Ј. Зорица, 2002, Економски проблеми еколошке пољопривреде, Пољопривредни факултет Београд, Београд, 121.

⁶Др Симоновић Драгољуб, 1990, Економика пољопривреде, Универзитет у Нишу, Ниш, 68 -69.

⁷Др Средојевић Ј. Зорица, исто, 78.

деградација природних ресурса и то пре свега обрадивог земљишта, воде и ваздуха. Стално коришћење пестицида и хербицида довела је до повећања отпорности паразита. Што је аутоматски довело до потребе за чешћом употребом истих. Чешћа употреба, са друге стране, изазивала је допунске проблеме због повећања трошкова али и до додатног загађења земљишта и вода.

Еколошки проблеми у сточарству се појављују у виду изазивања сточних болести. Болести стоке се шире захваљујући генетској једноличности животиња и њиховој великој концентрацији. Животињски отпаци стварају све веће проблеме загађивања воде и земљишта. Сече шума доводе не само до крчења и исушивања земљишта већ и до испошћавања влажних земљишта и смањивања биолошке разноврсности. Превелика употреба азотних и фосфатних ђубрива изаива загађивање воде. Долази до цветања алги које ремете ниво кисеоника у води, који доводи до веома штетних последица по рибљи фонд.⁸

Савремена производња хране све више се ослања на достигнућа хемије, биологије и других наука, тако да уколико се не води рачуна и не контролише се коришћење нових препарата и поступака у производњи хране то може довести до нежељених а некад и до катастрофалних последица. Пољопривредна производња и производња хране у прехрамбеној индустрији правилним коришћењем резултата техничко – технолошког напретка моги да остваре већу производњу али могу да доведу и озбиљно у питање здравље људи. Из тих разлога веома је важно да се сви у производњи хране руководе не само економским принципима већ и принципима унапређења животне средине.⁹

Менаџери у агробизнису

Производња здраве хране захтева примену еколошке технологије. У даљем развоју агробизниса појави ће се нови профил менаџера – еко менаџери. Према савременим стандардима еколошки принципи би имали пресудан значај у области управљања пољопривредном производњом. Ту долази до изражаја значај еко менаџера који би требало да имају важну улогу у примени еколошких принципа. Јер управо еколошки принципи су данас подједнако битни као и ефекти пословања једног пољопривредног предузећа на тржишту. Техничко – технолошки прогрес и пораст животног стандарда довели су до велике загађености животне средине. То загађење поприма карактер еколошке катастрофе. Управо примена еколошких принципа би

⁸Др Јовановић – Коломјецева Лариса, исто, 91-92.

⁹МрСимоновић Зоран, исто 59 – 66.

имала превентивни значај у заштити животне средине. Већи су трошкови отклањања настале штете и губитака због непридржавања еколошких принципа. Пољопривредна предузећа учествују директно у остваривању еколошке политике а индиректно у конципирању политике која ће зауставити деградацију животне средине. Требало би да постоји обавеза предузећа да приликом обављања својих делатности рационално користе природне ресурсе и енергију.¹⁰

Пољопривредно предузеће да би пословало у складу са принципима одрживог развоја мора да има одговарајући кадар. Сврха кадрова се огледа кроз њихову обученост, квалификацију и мотивисаност. Еко менаџер мора да има одговарајућа знања о очувању животне средине али и о односима између радне и животне средине. Еколошки менаџмент доприноси опстанку и развоју. Из тог разлога је неопходна одговорност свих учесника у развоју и унапређењу еколошког система квалитета.¹¹ Поред пољопривредног предузећа сада у тржишним условима и током транзиционих кретања привредне коморе би требале да преузму своју улогу у развоју еко менаџмента система. Тиме би оне постале значајан фактор унапређења животне средине као и фактор утврђивања и спровођења еколошке политике.¹²

Процес образовања кадрова за сектор агробизниса представља важан задатак сваког пољопривредног предузећа. Добар менаџер мора добро да познаје математику, психологију, социологију и етику, ради успешне комуникације са запосленим и са пословним партнерима. Пословни пројекти којим се бави предузеће треба да захтевају повећање квалификованости радника. Ове трошкове перманентног образовања требало би да сноси предузеће. Образовање кадрова не би смело да се обавља стихијски већ у складу са програмима усавршавања знања запослених.¹³

Ситуација око мотивисаности запослених у нашим пољопривредним предузећима је незадовољавајућа. Транзициони процес који је у току требао би да обезбеди већу мотивисаност за бављење пољопривредном производњом. Менаџери су ти који би требало да буду мотивисани у обављању послова планирања, организовања и контроле пословних активности. Такође ту мотивисаност би требали да развију и код својих сарадника, путем управљања мотивационим системом. Менаџери су ти који

¹⁰Др Ђекић Снежана, 2005, Економика пољопривреде, Економски факултет у Нишу, Ниш, 275 – 276.

¹¹Вујичић Милица, Ђекић Снежана, 2003, Агробизнис систем, управљање, развој, Економски факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 265.

¹²Др Благојевић Слободан, исто, 127.

¹³Вујичић Милица, Ђекић Снежана, исто, 240.

имају улогу да мотивишу запослене да савесно раде и буду активни у остваривању циљева предузећа.¹⁴

О Закону о заштити животне средине

Стратешка настојања наше земље садржана су у жељи да се постане члан Европске уније у неком скоријем периоду. Из тог разлога постоји обавеза праћења и примене законске регулативе у области заштите животне средине. Европска унија припремила је Белу књигу која саджи начин припремамања земаља Источне Европе за интеграцију у једнствено тржиште. Ова књига регулише упутства у области законодавства које земље чланице морају да усаглашавају.¹⁵

У складу са новим стандардима Европске уније урађен је и нови Закон о заштити животне средине који је донет 21.12.2004. на седници Народне скупштинне Републике Србије.¹⁶ Закон предвиђа мере заштите које садрже управљање природним вредностима, мере и услови заштите животне средине, праћење стања животне средине, информациони систем и учешће јавности, економски инструменти, одговорност за загађивање животне средине, надзор, казнене одредбе. Овим Законом су на најсвеобухватан начин прописане мере заштите ваздуха, воде, земљишта, биодиверзитета, шума и природних добра од загађивања и деградације.

Истакнимо само неке од одредби овог закона. У члану 25 истиче се: «Ради заштите и унапређења шумских екосистема шумама се газдује тако да се обезбеђује рационално управљање шумама, очување генетског фонда побољшавање структуре и остваривање приоритетних функција шума. Државни органи власници и корисници шума дужни су да предузимају потребне мере за очување и одрживо коришћење шума, мере обнављања, подизања и њиховог унапређивања, као и контроле заштите шума у случају прекограничног загађивања.» Или члан 103 који каже: «Загађивач који проузрокује загађење животне средине одговара за насталу штету по начелу објективне одговорности. За загађивање животне средине одговорно је и правно и физичко лице које је незаконитим или неправилним деловањем омогућило или допустило загађење животне средине.» Из ова два члана можемо да видимо основну идеју која се појављује кроз цео законски текст а то је покушај да наша земља изједначи сопствену правну регулативу са законским прописима Европске уније.

¹⁴Др Ђекић Снежана, 2005, Аграрни менаџмент, Економски факултет у Нишу, Ниш, 258.

¹⁵Др Јовановић – Коломјецева Лариса, исто, 189.

¹⁶Службени Гласник Републике Србије број 135/04.

Кратак осврт на неке глобалне еколошке проблеме

У већини развијених земаља у последњих неколико година дошло је до деградације животне средине. Интензивна пољопривредна производња је допринела том загађењу. Брз раст пољопривредне производње допринео је загађењу животне средине. Тржишна економија је подстицала велико трошење ресурса преко материјалног раста и потрошачког менталитета, не обазирајући се на негативне и агресивне последице на животну средину. Сматрало се да су вода ваздух и земљиште бесплатна и неограничена добра.¹⁷ Из тих разлога се јавила потреба да се очување животне средине угради у нове правце аграрне политике.

Успешно креирање одрживог економског развоја има велики значај за боље познавање еколошких исхода економског развоја посматраног са становишта актуелних глобалних регионалних и локалних еколошких проблема. То су следеће исходи:

А) глобални:

1. климатске промене
2. смањење озонског омотача
3. смањење биолошке разноврсности

Б) регионални и локални:

1. киселе падавине
2. хемикалије
3. промет опасног отпада
4. смањење обрадивих површина и деградација тла.¹⁸

У последњих пар година суочени смо са повећањем многих међународних и глобалних еколошких проблема. Човечанство се данас налази далеко од ефикасних решења глобалних еколошких проблема. Све ово последица је тешког утврђивања стварног утицаја глобалног загађења као и спорог формирања неопходних међународних институција које су тернутно у зачетку. Ми ћемо овде споменути само неке глобалне проблеме:

- Повећање концентрације угљен – диоксида и осталих гасова у атмосфери доводи до повећања температуре и изазивања ефекта зелене баште

¹⁷ Ђукановић Мара, 1996, Животна средина и одржив развој, Елит, Београд, 188.

¹⁸ Миленовић С. Божић, 2000, Еколошка економија, теорија и примена, Универзитет у Нишу, Факултет заштите на раду, Ниш, 141 – 142.

(«greenhouse effect – а»). Овај ефекат је врло негативан и штетан не само за људе но и за пољопривредну производњу

- Постоји појава тзв. «киселих киша» које настају због повећања концентрације сумпор диоксида или разних азотних оксида у атмосфери изазваних индустријским процесима, масовном употребом аутомобила и слично. Киселе кише уништавају шуме и вегетацију уопште
- На крају треба споменути смањење количине озона у атмосфери и пробијање озонског омотача који настаје услед повећања нивоа азот – оксида и хлоро – флуоро карбоната који између осталог могу у значајном обиму да смање пољопривредну производњу и угрозе човечанство.¹⁹

Конференција о животној средини и развоју (УНЦЕД), сазвана је на бази одлуке Генералне скупштине УН, а одржана је у Бразилу од 3. до 14. јуна 1992. године. Ова Конференција је у први план ставила неопходност промене политике заштите животне средине. Истакнуте су потребе заједничких напора за решавање глобалних проблема. Но Конференцији је учествовала и делегација СР Југославије.²⁰

Закључак

Нагли развој пољопривреде производње остварен је у доборој мери на штету животне средине. Аграрна политика наше земље о овом проблему итекако треба и мора да поведе рачуна. Добар правац у том смеру јесте доношење новог Закона о заштити животне средине. Држава би морала са друге стране да се потруди да се тај закон и стварно примењује у пракси.

С тога примарни задатак агроеколошког агробизниса би био не само производња више хране по нижим ценама већ и да својим радом допринесе заштити и унапређењу животне средине. Производња тзв. здраве хране управо подразумева примену еколошки исправне технологије, која подразумева првенствено и да ће се променити профил менаџера у агробизнису. То треба да буду модерни еко менаџери. Они би требали да буду свесни да модерна пољопривреда мора да користи техничко – технолошка достигнућа што би могло да нанесе још веће и непроцењиве штете животној средини. Не сме се дозволити да брз развој и успон пољопривредне производње угрози животну средину и тиме направи еколошки проблем са несавременим последицама. У савременим условима пословања пољопривредних предузећа није више битан само ефекат пословања који се реализује на тржишту, већ и степен прихватања еколошки

¹⁹Вујичић Милица, Ђекић Снежана, исто, 33 – 34.

²⁰Вујичић Милица, Ђекић Снежана, исто, 33 – 34.

принципа. Управо примена тих принципа би имала превентивни карактер у заштити животне средине. Заправо скупље је отклањати штетне последице изазване непоштовањем еколошких принципа у пословању но држати се исправних еколошких принципа.

Литература

1. Закон о заштити животне средине, Службени Гласник Републике Србије број 135/04.
2. Др Благојевић Слободан, 2001, Екологија и економски развој, Универзитет у Приштини, Економски факултет, Блаце.
3. Вујичић Милица, Ђекић Снежана, 2003, Агробизнис систем, управљање, развој, Економски факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац.
4. Др Ђекић Снежана, 2005, Економика пољопривреде, Економски факултет у Нишу, Ниш.
5. Др Ђекић Снежана, 2005, Аграрни менаџмент, Економски факултет у Нишу, Ниш.
6. Ђукановић Мара, 1996, Животна средина и одржив развој, Елит, Београд.
7. Др Јовановић – Коломјецева Лариса, 1998, Еколошки менаџмент, Универзитет Браћа Карић, Београд.
8. Миленовић С. Божидар, 2000, Еколошка економија, теорија и примена, Универзитет у Нишу, Факултет заштите на раду, Ниш.
9. Др Симоновић Драгољуб, 1990, Економика пољопривреде, Универзитет у Нишу, Ниш.
10. Мр Симоновић Зоран, 2005, Неки Еколошки проблеми пољопривредне производње и руралног развоја, Мултифункционална пољопривреда и рурални развој, Тематски зборник, Институт за економику пољопривреде Београд, Београд.
11. Др Средојевић Ј. Зорица, 2002, Економски проблеми еколошке пољопривреде, Пољопривредни факултет Београд, Београд, 121.

UDC: 631.147:631.155

REGARDING AGROECOLOGICAL AGRIBUSINESS ISSUES

Zoran Simonović, M.Sc

Institute of Agricultural Economics – Belgrade
11000 Belgrade, street Volgina 15, 011/278-1183; iepbgdyu@eunet.yu

Abstract

According to actual conditions agricultural production development was achieved by harming the environment. The traditional agricultural methods (the natural farms, and plants and animals using in a rural manner) was bequeath us the ruined environment (erosion, barren fields etc). Modern agriculture which based on technical – technological accomplishments could harms it even more and immeasurable. We couldn't let that development and prosperity of agricultural production does more harm and endanger the environment which could lead to ecological problems with immeasurable consequences. The Agrarian policy should takes into considerations agribusiness agroecological issues in conditions like these.

The major goal of a modern agricultural productions and food industry isn't only to produce more food with lowest possible prices but to contribute the environment protection and prosperity by their activities. Production of "Eco food" was presumed by using of proper ecological technology. Normally, the profile of agribusiness managers should be changed in the first place. They should be the modern type of eco – managers. Their primary task should be to manage the control of applying eco principles with agricultural production. According to the modern agricultural enterprises business managing, beside the market realization as the business component, we should take into consideration the applying of eco principles level as well. Its applying should be considered as preventive measures in the environment protection. The point is that's much more expensive to overhaul harming consequences provoked by ignoring of the modern agricultural eco principles than stick with them.

Key words: agroecological issues, agribusiness, agricultural productions, eco food, eco managers, the environment protection eco principles.